

ПРАСВІТНИЙ ЛИСТОК

ПОЛОНЕНИХ УКРАЇНЦІВ У ВЕЦЛЯРІ.

Виходить кожної неділі.

Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібних рукописів редакція авторам не звёртає.

Ч. 34.

Вецляр, 26. листопада 1916. р.

Р. II.

Професор Михайло Грушевський.

„Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостати ся паріями (рабами) серед народностей“. (Проф. М. Грушевський. „Українство і питання дня в Росії“).

Хто не знає славного українського історика, проф. Михайла Грушевського? Хто із грамотних людей України й Росії не читав хоч дечого з безчислених наукових праць, що написав М. Грушевський про український народ? Не тільки в Україні й Росії є популярне се ім'я, а й у західній Європі знають його, та знають через нього й про нас, Українців, про нашу історію.

Тому то не може не цікавити нас життя та громадська й наукова діяльність найвизначнішого мужа України в нашому часі, і тому то не можемо ми не віддати нині пошани й подяки славному нашому Землякові своєю скромною згадкою в цьому році сповнення його п'ятидесятиліття з дня народження (1866 році).

Проф. М. Грушевський наукову свою

діяльність розвинув на галицькій Україні, в Львові, як професор української історії на львівському університеті та як провідник „Наукового Т-ва ім. Шевченка“.

На російській Україні неможливо було до сього часу утриматись такому діячеві, як М. Грушевський, який усі свої величезні сили віддавав для України й для українства з тим переконанням, що „Українці мусять стати нацією, коли не хочуть зостати ся паріями серед народностей“.

Із цим переконанням проф. М. Грушевський віддавав ся тій кипучій діяльності на українському полі, що дала надзвичайно багаті наслідки.

З кличем за всеукраїнське єднання, за невпинну, всесторонню працю на рідному полі гуртує М. Грушевський в „Науковім Т-ві

ім. Т. Шевченка“ визначніші сили українського громадянства, притягує молоді сили й утворює той осередок науки, від якого все більше й більше стало сяяти проміння

Михайло Грушевський,
професор української історії на
львівськiм університеті, род. 1866. р.

світла на український народ.

Найбільша наукова праця проф. Грушевського се—„Історія України“ в 8 ми томах, яка доведена ще тільки до 1648 року і над продовженням якої йде дальша праця.

Для ширшого кола читачів М. Грушевський написав „Ілюстровану історію України“, а крім того цю саму історію видав ще й по російськи, щоб і російські читачі і ті Українці, що забули свою мову, взнали б про минувшину українського народу.

А ще написав для більш освічених людей з російських читачів „Очерк історії українського народу“, яка книга, як і перші, незвичайно важна. Ця праця видана на французькій мові й на німецькій, як також на німецькій мові є виданий і перший том великої праці його „Кіевская Русь“.

Але в цій науковій праці проф. Грушевський не замкнув ся, а відкликав ся на всі життєві питання українського народу, як щирій громадянин. В українській, а іноді й в російській пресі він виступає в своїх статях, як талановитий публіцист. В заснованому при його великій співучасті „Літературно-Науковому Віснику“ видне місце займають його статі в обороні інтересів українського народу. В публіцистичній своїй діяльності проф. Грушевський являєть ся пропагатором ідеї всеукраїнського єднання та всестороннього розвитку сил народу.

Щирій громадянський дух його діяльності робить великий вплив на сучасників, а в роки російських свобод, коли українська преса ожила й на російській Україні, в критичний мент він в найголовнішій мірі починаєть ся до культурного зєднання всієї Соборної України.

„Всеукраїнство—шише М. Грушевський—або український універсалїзм*), тісне єднання всіх частей української землі й підпорядкування всіх ріжниць які їх ділять і мішають прямувати до єдиної ціли. Таке єднання є бажане не тільки для поодиноких частин української землі, але й для потреб місцевого життя й для обсягу їх спільних цілей і завдань“.

Ці слова являють ся відповідю тим російським Українцям, котрі дивлять ся на галицьких Українців, як на виходців з того світу, як також і тим з Галичан, що не рахують ся з настрєм і звичками російських Українців. Треба вибирати середню ли-

нїю: вона дає найбільшу силу і правду.

Зпочатку цієї війни проф. Грушевський був в Галичині, відкіля переїхав в Італію, а в грудні місяці того ж 1914. року приїхав до Київa, де скоро був заарештований. Ненавидники українства дуже тїпили ся цім арештом „Мазепинського батька“, як вони його прозвали.

Російське правительство обвинуватило проф. Грушевського в зраді й ріжних злочинах проти Росії й вивезло його до Сімбірску. Від недавна, як оповіщають часописі, проф. Грушевський переїхав жити у Москву, щоб займатися там науковими працями, а дозвіл на це виклониотала академічна група членів Державної Ради, себто представники до Ради від університетів, російські професори.

Ми можемо бути певні за те, що зміна гнїву російського правительства на полекші для професора—Українця не говорить за зміну того або другого: сьогочасне російське правительство ненавидить українство всім своїм нутром, хоч і починає вже підходити до нього, а проф. М. Грушевський, сей велитень української сучасної думки, всім єством своїм є Українець і буде працювати тільки для українського народу, для його культурного піднесення та визволення із довгої й тяжкої неволі.

На порозі другого півстоліття життя шановного проф. М. Грушевського ми здоровим Великого Оборонця України та бажаєм ще довгого, дорогого для нас життя та праці для ліпшої, щасливіщої долі українського народу.

В. Г.

Що дієть ся на робітничих командах?

I.

Перед чотирма місяцями наші полонені земляки розїхали ся на роботи, а в таборі остало ся лише яких тисячу людей. Та через те просвітна й організаційна робота в таборі не припинила ся, а йде природним ходом вперед. Про цю роботу в таборі пишеть ся частенько в таборовій часописі, але якось мало там дописів із робітничих команд. Тому міг би може дехто подумати, що лише в таборі ведеть ся ця робота і в таборі й кінчить ся, а поза табором уже не має її зовсім. Але така думка була би хибною. Хоч на роботи виїхали з табору передусім ті, що й зявсі тїпи бояли ся,

*) Змагання пізнати все.

Де краще живуть селяни—в Німеччині, чи в Росії?

Ізза цього важкого для нас питання, бувають дуже гарячі спори між полоненими земляками, як в таборі, так само й на робітничих командах. І се буває не тільки між масою, але й між українською „інтелігенцією“, яка дивилася в Росії тільки на своє особисте життя, але до мужика в хату не заглядала і не питала ся: „що там робить ся?“

Не будемо говорити про політичні права німецьких селян, а також і про їх культурний розвиток, та про високу народню освіту, а загляньмо просто до звичайного німецького селянина в хату і перенесім ся на хвилю до українського, то й побачимо, що різниця така, як небо від землі.

Дарма те, що Німеччина, кругом замкнена своїми ворогами, які надіяли ся її виголодити, дарма й те, що у нас ще з початку війни кричать:

„Німцідохнуть з голоду!“

Але Німці ще й тепер їдять п'ять разів на день, іто: хліб з маслом, або мармелад, булочки печуть, калачі із сливами, або з яблуками, каву, молоко, суп, картоплю, капусту, і т. п. Ба! навіть яєшню їдять, чим наші селяни ласують ся дуже рідко.

І не дивлячи ся на те, що мясо страшно дороге, але як відчинить ся м'ясна лавка, то й дотов-

пити ся не можна й в кожній хаті їдять майже кожний день на обід кусок мяса, або ковбаси.

В Росії ж на селі м'ясом лакомить ся тільки піп, дяк, учитель і т. п., а селяне тільки на пущення, та по великим празникам.

—Та що,—вони мажуть хліб маслом дуже тонко!—кажуть так наші невдоволені німецькими харчами, але те й забувають, що дома самі мазали хліб завше цибулею, а олією, так тільки тоді, як є з чого її збити.

—А молока капне в каву, або тільки забілити,—кажуть наші „богачі.“ Але те й забувають, як дома мати, або жінка куплять чвертку олії на цілий тиждень і як мастить кашу, то боїть ся, щоб ложки не перелити.

—А в вечері—кажуть наші—майже завше їдять Німці картоплю, та кисле молоко або скотину.—А те й забули, як дома, вечеряли юшку, наварену на обід і на вечерю, або огірки солоні з капустою, або за п'ять копійок один оселедець на сім душ сімї. Та се ж в мирні часи, а що ж тепер?

Можна сказати тільки народною пословицею, що „дома й солома їдома.“

Але тепер порівняймо село й саме помешкання німецьких і російських селян.

Про те, що в німецькому селі всі вулиці вистелені каменем, і що всі будівлі з каменю й кир-

або такі, що в таборі були противні просвітній та організаційній роботі, а лише дуже мало поїхало свідомих товаришів, то тепер на робітничих командах мало що-не між усіма земляками завважуємо досить радісне явище.

Насамперед не бачимо між товаришами вже тієї байдужості й ворожості до своєї справи, до просвіти й організації, як то бувало в таборі. Питаєш ся, відки це взяло ся, як це таке склало ся. Можуть цьому бути всілякі причини, та наведемо тут лише кілька причин. В таборі приходило все даром і легко: другі люди виклопотували товаришам всякі вигоди, увільняли від фізичних робіт, спрошували до науки, просвіти й до організацій, а наші земляки й думали собі, що воно так і мусить бути, що инакше неможливо. Через те, що все приходило легким коштом, наші люди збайдужніли. А що вже від довгих століть так складаєть ся історія нашого українського народу, що всяк використовував і використовує наших людей, зразу ластить ся коло їх, а потім і обдурить, вперед золоті гори обіцяє, а потім ломить данне їм слово, волю перемилює в кайдани, і т. д. і т. д., то недовірчивість до всіх і до вся стала немов прикметою нашого народу. І в добрих та щирих своїх людях, у правдивих приятелях, бачить наш чоло-

вік ворогів, і доброму ділу противить ся, ставить ся до нього вороже. До неправди й кривди привик, як віл до ярма, добровільно дає себе запрягати, а як хто його не запрягає та доказує, що носити ярмо це негідне чоловіка, сотвореного на образ і подобіє божє, коли обходять ся з ним, як, людиною, неба йому хоче прихилити, наш земляк і зарепетує: „не нада, не нада!“ Хто не знав би нашої історії та душі наших земляків, то може б і обурив ся і спитав би: „та що-ж це за люди, що то за народ?“ Але для народніх робітників це зрозуміла річ. Бідняга земляк не хоче ярма, але він не може вірити, щоб хто ще на світі був до його щирий; він боїть ся, що як він скине ярмо, до якого вже навик, то йому його той освободитель наложить ще тяжче, нове, невтягнене ярмо, що коли з нього хочуть зняти ярмо, то це хіба так, як з вола, якого розпрягають, ще й добре кормлять, їм його поведуть на заріз. Ось у чому тут противенство: в недовірчивості й боязні. Це так бувало в таборі.

Та инакше стоїть тепер справа на робітничих командах. Признати треба, що й ті свідомі товариші, що виїхали з табору разом з другими на роботу, не заложили рук, а освідомлювали й освідомлюють і там дальше своїх земляків. Вже сам виїзд із табору та розбиття земляків на малі гурт-

ничу (цегли) й покриті черешцею й що, електричне освітлення не тільки в жилих помешканнях і стайнях, але й на улиці—треба ж знати. Сього в Росії й по великих містах немає...

Про се не треба й писати, бо тільки сліпий може сказати, що це неправда. Але треба краще придивити ся до самого німецького селянина. Помешкання, яке має звичайно два поверхи (етажі) ділить ся на чотири кімнати. Стіни оббиті гарною шпалерою, підлога, двері й вікна покрашені, в кімнаті дорогі мебелі, годинник (часи), желізнi печі отоплюють ся вуглем, або дровами і т. д. і т. д... А сього в Росії не то що в мужика, але і в попа немає.

Про хату ж російського селянина, ось як пише один німецький салдат до своєї рідні з російського фронту:

—Підлоги немає. В хаті сім'я, телята, курч, й поросята і тут і ми спимо.

І се може бути й правда, бо німецькі мужики мешкають в чистих, гарно провітрених кімнатах; відпочивають після денного труду в ліжках на пружинних матрацах, півголі, на пуховиках і пуховиками вкриті.

Нашому ж селянинові часто приходиться ся спати на дворі в соломі, або зимою в хаті, протопленій ще з ранку картоплинням, або соломою. І то на полу, застеленім солом'яною матою, або просто

долі на розстеленій соломі й часто в чоботях і в штаних.

І таких порівнянь можна бачити дуже й дуже багато, що щоденне життя німецького селянина далеко краще. Тільки із „самолубія“ не хочемо сього признати. Але я бажаю, щоб і наші селяни в скорому часі на Вкраїні зажили так, а то ще й краще!

Олек. Полтавський.

В О с е н и.

Пролетіло красне літо;
Сіра, хмура і сердита
Грає осінь на полях.

Квіти зжовкли, травка вяне,
Он за табором каштани
Ронять листячко на шлях.

Мла нависла над полями,
І гаї, мов сірі плями,
Ледве мріють в далині.

Скучно, сумно... Що години
Чуті крики журавлині
В піднебесній вишині.

З неба сонечко й не гляне:
Сірі, наче олов'яні,
Хмари плинуть ізза гір;

ки багато причинили ся до того, що р'яні противники тепер і самі взяли ся до просвітної та організаційної роботи або навіть вибили ся на провідників у цій роботі. Таборова вигода урвала ся, а земляки мусять повнити нелегку фізичну роботу. Віджило охляле тіло, заграла кров, збудив ся і дух. Але тут біда; вже не теє, що було під боком і оком в таборі, що стояло кожного часу і подостатком до ужитку. Щезла з очей та раніше страшна, проклята саля, де вела ся „небезпечна політика,“ де були „бісовськія пінія і плясанія,“ „нелегальні зборища,“ де прославляли якогось „українського царя“ Тараса, де без сорому говорили до людей по зрозумілому, „по хахлацьки,“ за якогось „одступника“ Мазену. Нема тих шкіл, де вчили не дитий, а вже старих якоїсь „хахлацької“ азбуки, якіхось „счотів,“ „делометрії,“ показували „вкрадені од російського штаба“ мапи; де бувші воїни брали ся за бабську роботу вишивання; де якийсь перебранний панок учив нас крестян, як господарювати, немов би ми й без попа не знали, що в неділю свято: дайте лиш землі до схочу, а загосподарюєм, аж гортяка заребочеть ся! Нема тут на робітничих командах і тих зрадників-земляків, що поначиплювали собі якихось повязок, як на якім весіллю, нема, нема нічого.

Але бо й свободи чорт має. Будять тебе до світа, стягають із постелі, гонять на роботу, дадуть що хлєпнути або й ні, кричать „арбайтин,“ стоять над головою зі штиками, а пізнім вечером загаять мов череду в загорожу. Повечеряєш що, не повечеряєш, навіть обмити ся од грязюки не маєш часу, а тут часової уже й кричить „ліхт капут!“ „шлафня“!. Ось тобі й життя! Не один із земляків і залаєть ся й заматікаєть ся, але все дарма. Де хто погадає собі або й голосно вигукне: „А не добре було тобі, старий дурню, сидіти тихо в таборі та не шукати пиханого; не хотів їсти кашку, поїси тепер буряню.“ Та, слава Богу, що не на всіх командах такі строгі часові, та й ті строгі, що бувають, часто змінюють ся людяніщими, що дозволяють і при світлі посидіти трохи, написати лист до дому, почитати часопись або й яку книжочку.

І цікаво бачити, як товплять ся наші земляки, немов мухи до сліпкуватого світа, де йде читання. А в неділю, коли свободно, як погодуєш хазяйську худібку, вистоїш своє на провірці, чи вернеш ся із костела, бо часто дозволяють тутешні священники заходити й полоненим у їх церкви на молитву, як помнеш та простелиш білля, можеш трохи й відітхнути. І знова цікаво буває на деяких

Холод, мрака, дощ, калюжі...

Буря стогне, плаче, туже,

Виє, мов неситий звір.

Неохота й на годинку

Вийти з теплого будинку:

Табор наче б то замер....

Ми, невольники, під дахом,

Але як то тим бідахам,

Що воюють і тепер?...

15 жовтня 1916 р.

К. Сваюля.

Із таборового життя.

Т-во „Воля“. На чергових зборах Т-ва „Воля“ 13 і 17 листопаду замість звичайного реферату владжено дискусії. Це нова форма вняснювання, новий спосіб провадити соціальну науку одними дискусіями на якусь тему.

При рефераті слухач не має змоги зараз же висловити того, що прийшло йому на думку, не має змоги висловити свого погляду, а тільки переймає те, що говорить референт і тому немає повної уважливості до реферату. При диспутах слухач може бути опонентом, чутко прислухається, ловить кожний звук.

На цей раз до розбору взято за тему „Жіноче питання“. Цікаво було дивитись, як крок за кроком виникало одно питання за другим і те, що

видавалося на око звичайним собі, ставало важним і значним.

Почавши з малюнків життя сім'ї, де, як буває, голова сім'ї, паниця, бє жінку, як худобу, або свекруха їсть її, як іржаке залізо,—дорогою дискусії дійшли до того, що поставили три питання: які права повинна мати жінка—1) в сім'ї, 2) в громаді (громадянські права) і 3) в державі (політичні права).

17. листопада на перше питання дискусія тяглася 3 години; у ній забирали слово за повне зрівняння жінки з чоловіком 26 душ, а за обмеження жіночого права 6 душ і висновок з тих поглядів вийшов такий: сучасне становище жінки в сім'ї неможливе; нерозривний шлюб віддає її цілком на волю чоловікові, котрий робить з неї рабню, і що він старший у сім'ї, то й за людину її не вважає. Тому, щоб примусити чоловіка рахуватись із жінкою, як із людиною рівною йому, треба шлюб зробити союзом вільних людей, котрі можуть порвати союз, як життя вкупі стане якимсь-небудь неможливе. Тоді тільки може наступити спокій у сім'ї, коли небезпека розриву змусить чоловіка й жінку поважати одне одного. Дискусії на другі два питання ще не закінчились.

Інт-нал.

Генеральна Старшина. 16. листопада надзвичайні збори Генер. Старш. розглянули й ухвалили бюджетні всієї таборових організацій на листопад місяць.

На засіданні 20. листопада крім прийняття

командах, як то неграмотного дядька учить землячок пізнавати й зложувати букви, писати, рахувати то що. І дійсно таке буває. От і не втік од школи; забрала охота й старого пізнати тайну, яку скрипвали перед ним дома сильні мира сього, щоби сліпий не прозрів та не перестав покійно гнутися, й давати ся обманювати. Правда, в таборі кликали в школу, але передусім якимсь стидно старому, вусатому й бородатому сидіти на лавці, як дітвак та вчити ся грамоти від якогось молодика, рядового салдата, а до того в таборі ще й так багато людей, сміються, кешкують із тебе, а деякі ще й страшать, що за школу потім у Росії вішати муть. Тут на робітничій команді мало хто й дізнається, що тобі вчить твій приятель із сусіднього села, спасибі йому за те. А що то й жінка й діти дома здивують ся, як получать од тебе власноручно писаний лист. Ще більше допечеш дома громадській старшині, як сам зможеш прочитати „оповіщення“, підписати ся або й у церкві апостола прочитати. Ось один із мотивів, чому то й на командах наші люди учать ся грамоти. Але на цьому не кінець. Ті, що вже знали з дому або в таборі навчили ся грамоти, замовляють собі часописи і книжочки, та вже самі собі читають, лежачи на ліжку, а не потребують товпити ся круг других,

що читають. Це що до просвітної роботи на робітничих командах.

(Закінчення буде.)

„Одиниці й громада в українському житті“.

(З реферату проф. С-ча на вічу в середу, 15. листоп.).

Та різня, ті страшні повстання, які наш народ, не витримуючи гніту та знущання, не раз піднімав ще з часів Козаччини, все кінчали ся невдачами для народу, все пани, гнобителі, брали над ним верх. Такі могутні одиниці, як Дорошенко, Мазепа і сам Хмельницький не змогли вийти побідниками, і найщиріші їх наміри й сила їх духу не дали відповідних наслідків. А чому так було? Не тільки тому, що вороги були сильні, а найбільше тому, що наш народ тоді не пізнав свого інтересу, не пізнав своєї сили й сили та намірів своїх провідників. Одиниці з провідників українського народу далеко стояли від широкого загалу, не входили з народом в порозуміння, не ширли між ними своїх думок. Тільки до невеликої купки прихильників з інтелігенції доходили думки тих одиниць, а широкі маси народу не розуміли тієї купки, бо лишали ся осторонь від їх плянів, від їх переконань.

І в рішучій хвилі зворушення той нарід не пішов за провідниками з потрібною єдністю, котра дає непереможну для ворога силу.

тижневих звітів з діяльності організації та залягодження різних дрібних, технічних справ ніяких важних ухвал не запало.

С. К-ий.

Т-во „Січ“. У четвер, 16. листопада відбулася перша вечірка т-ва зі співами й деклямацією. Співали „Січовий марш“, „Не пора“, „До волі з неволі“, та „Ще не вмерла Україна“. Деклямували вірші сатиричного та гумористичного змісту. По кожній деклямації товариші зауважали похибки в ній, над чим розвивалася дискусія.

В деяких піснях поробили деякі поправки, напр. в марші січовім викинули два рядки про радикалів, щоб надати йому загально-український характер, а не місцевий, галицький.

Співали всі разом. Вечір пройшов весело й цікаво.

В суботу, 18. листопада, відбулися січові виправи в гімнастичній салі під оркестру, яка грала січовий та сокільський марші. З боку багато приходить подивитися на виправи.

Січовиків є тепер 60.

Січовик.

У середу, 22. листопада, відбулися загальні збори Пресової Секції з слідуєчим денним порядком: 1. Читання протоколу, 2. Звіти з діяльності редакц. к-ту, 3. Зміни статуту, 4. Вибір нового комітету, 5. Вільні внесення і впис нових членів.

На зборах було 25. членів Секції та кілька т. т. з правом дорадчого голосу. По прочитанню й

В пізнішій нашій історії такі одиниці, як Т. Шевченко, М. Драгоманов, всю свою могутню силу звертають до широких мас народу, але ж обставини для цього стали вже гірші, вже не було свободи єднання і голос їх в свій час не дійшов до народу. Т. Шевченко скоротав життя на заслання і його огненні слова тільки пізніше нарід пізнає. Драгоманов мусив кинути свій край і вже за кордону зносився з одиницями України, а широкий загаль заборонами та карами від тих думок був відгорожений.

Такі одиниці нашого народу, як Дорошенко, Мазепа, Хмельницький, Шевченко, Драгоманов, надзвичайно виділяються серед свого народу, бо сила їх в свій час не піднесла народ, не прибилизилася його до себе, а значить і в самому життю тоді їх сила відповідного значіння не мала.

Коли ж одиниця як найбільше впливає на широкий загаль, то сама одиниця більш-менш губить ся в масі, бо маса підносить ся до одиниці. Д-р Бебель, провідник німецьких робітників, як одиниця, згубив ся в тій масі, за те робітники вже при ньому послали в парламент до сотні своїх представників.

Отже треба йти до найширшої єдності в думках та до розуміння своїх інтересів, не боячись в тій цілі перехідного різнодумання й спорів,—щоб не було того безладдя, яке було в нашій історії, було 1905 році та яке було і в нашому нинішньому життю й роботі в полоні.

Л. Л.

ствердженню протокола попередніх зборів, вислухали звіти від голови секції, від скарбника, експедитора, адміністратора, книгаря і контроліра. Змінено деякі точки статуту та перемінено назву „Пресова Секція“ на „Видавниче т-во ім. Б. Грінченка“.

Ухвалено також, що редактор та експедитор можуть бути покликані й не з редакційного комітету. По виборі нового комітету прийнято 8 заяв від нових т. т. з бажанням вступити в члени Т-ва.

В. Г.

Віче. В середу, 22. листопада, відбулося чергове віче, що уряджується „Просв. Грамадою ім. М. Драгоманова.“ Проф. С-ч прочитав реферат на тему про соціальну й національну боротьбу робучого люда, яку тему зпочатку загально зазначив запитом: „Як ми маємо дивитися на події, що переходять перед нами, та яких думок повинні держати ся?“

Ми частина народу, а кожний нарід поділяється, не по кількості, а по значінню, перш усього на дві громади: на пануючу класу капіталістів і працюючу класу робітників. Інтереси цих класів є протилежні між собою і тому між капіталістами й робітниками йде боротьба. Так є серед усіх націй і так є в цілому світі. Але є тут і різниця, як подивитися на різні нації. Бачимо, що одні нації є пануючі й свободні з національного боку і тому між ними є щасливіщі і у таких націй класова боротьба (робітників з капіталістами) відбувається з більшим успіхом для робітників. Для приміру можна взяти Англіїців та Ірляндців. Ірляндці пригноблені не тільки економічно, а й національно і через те, що національний гніт завжди найгірше відбивається на робочій класі, робітники мусять вести подвійну боротьбу—економічну й національну. Коли будуть здобуті національні права, коли робітники вийдуть з національного поневолення, тоді вони стануть сильніші, бо будуть провадити далі тільки економічну боротьбу. Як що не звертати уваги на національний гніт і оминути національну боротьбу, то се ділу не допоможе, від того робітники поневоленої нації сильніші не стануть, а навпаки. Багач, капіталіст ще може покинути свою націю і се він перший робить, бо в нього є гроши і йому не тяжко користатися усіми здобутками чужої нації; він за гроши гарно переймає і чужу мову, і культуру, а бідний, відкидаючись від свого, чужого все ж не здобуде, а тільки повсяк час принижує себе, гальмує свій розвиток та свою силу позбавляє в економічній боротьбі з багачами.

В соціальній боротьбі приходить ся іноді робітникам на якийсь час стати в спільці навіть і зі своїми визискувачами, коли, приміром, треба переперти на виборах якусь партію чорносотенців. Така тимчасова згода робітників, що вимагається власним їх інтересом буває корисна для них і тому є розумна.

Так само в національній боротьбі поневолена нація може входити в згоду з якою угодно нацією, з котрею її вяже спільний інтерес. Здоровий розум підказує йти до власного інтересу, до волі, разом з тим, у кого є спільний з нами інтерес.

Висновок з цього такий, що як в класовій боротьбі, так само й у національній мусить рішати політичний розум, який рахуєть ся тільки з власним інтересом.

В дискусії голос збірпали кілька товаришів. Тов. Р. думає, що робітники понуючої нації не причиняють ся до гніту поневоленої нації, а кличуть до свободи всіх націй. Україна мусить бути свободна і наші багатства повинні бути нашими, бо вони найбільш політичним нашим потом і кровю.

На віче було до 400 люда. В кінці т. Р. іменем віча подякував т. С-ча за працю у нашому таборі.

З щирим жалем миримось з тим, що т. С-ч в четвер має відіхати до Зальцведельського табору, але сподіваємось все ж, що може ще стрінемо ся й у нас.

В. Г.

В І Й Н А.

(від 15. до 22. листопада 1916.)

Французько-англійський фронт.

Бої ведуть ся над Соммою як і минулого тижня. Шведський офіцер присутній на тім фронті подає відношення втрат англійських: в липні 16.000 на здобуте одного км., а в листопаді 46.000 на 1 км. Та все таки годі їм проломити німецькі лінії. Якби так хотіли виперти Німців до Рейну, треба 15 літ бою.

Італійсько-австрійський фронт.

Дев'ята офензива італійська вимірена на добуте Трієсту. Італійці за увесь час посунули ся 12 км. від Сочі, втратили на се мільон війська.

Семигородсько-румунський фронт.

На тім фронті відбуваються рішачі події. Коло проходу Предеаль посунули ся Німці о 8 км., через прохід Терцбург 27 км., через прохід Червоної Вежі 30 км. в глибину Румунії. Але найбільша битва була сього тижня коло Вульканського провалу під Торгу Уйду, де Німці з Австрійцями проломили румунський фронт і увійшли в серце малої Волощини, що багата на склади збіжжя. Нині наспіли вісти, що зайняли столицю мал. Волощини Крайову і взяли західну румунську армію коло Орсови, відтягнувши їм залізницю Орсова-Крайова. Румуни втратили від 1—18 листопада 189 офіцерів, 19. 338 салдатів, 26 гармат, 17 возів муніції, 72 скоростріли.

Болгарсько-македонський фронт.

Французькі війська Сарая в союзі з сербськими та російськими наперли на долину Монастиру; зайняли Букрі й Кеналі та увійшли до Монастиру. У здобутім місті вивісили сербські хоругви. Болгари цофнули ся в почі так тихо, що навіть не замітили їх французів. Вони зайняли повізні позиції на горах за Монастиром. На решті фронту малі перепалки без значіння.

Затоплення кораблів.

За місяць жовтень затопили Німці 146 кораблів ємкості 306.500 тонів. Від початку війни осередні держави затопили 3,322,000 тонів ворожих торговельних кораблів, з того 2,550,000 тонів самих англійських.

Вісти з Росії й зі світа.

УКРАЇНСЬКІ ШКОЛИ В РОСІЇ.

Українській депутації, яка була у російського міністра просвіти гр. Ігнатева, заявив міністер, що нема ніяких принципіальних перешкод для закладання українських народних і середніх шкіл.

СМЕРТЬ АВСТРІЙСЬКОГО МОНАРХА ФРАНЦА ЙОСИФА І.

Дня 21. листопада о 9. год. вечером умер цісар Австрії, Франц Йосиф І. Вступив на престол 18 літнім молодцем 1848 р., панував несповна 68 літ. За його пановання перебула Австрія цілу еволюцію (перехід) від абсолютної до конституційної дуалістичної держави, себто поділеної на Австрію і Угорщину. Останній акт самоуправи Галичини вказує напрям політики австрійської за його пановання. Наслідник його Карло Франц Йосиф має 30 літ, перебував як офіцер в Коломні, де пізнав наш народ.

ВИБУХ В АРХАНГЕЛЬСЬКУ.

В пристані Архангельську, 15. листопада, о 6. годині зранку вибухнули в повітрі 7 кораблів з муніцією. Кавалки їх вилітали на 700 м. в гору. Се спричинило великий перестрах. Кораблі з пристані стали тікати на море, але там загородили їм дороги ледяні гори, тому 20 кораблів розбило ся. Число вбитих подають 790. Підчас того вибуху запалав пожег і вибухнули склади оружа в пристані, зложені за ціле літо, вартості 80 мільонів рублів, і склади бавовни 20.000 балів, а склади буми потерпіли шкоду 15 мільонів рублів. Згорів увесь склад автомобілів, що мали возити муніцію до Петербургу. За це має бути скинений міністер маринарки Грігорович, а міністер війни Шубаєв назвав сей вибух одним з найбільших нещасть Росії. Англійці постановили домагання, що вони мусять обсадити сю одиноко вільну пристань Росії з огляду на неспосібність російської сторожі.

ПОЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ В КИЇВІ.

Аби притягнути Поляків на свій бік, російське правительство хоче отворити польський університет в Києві. Так у нашій столиці українській будем мати російський і польський університет, а українського дасть Біг! Добрих маєм опікунів—будують Польщу на нашій землі!

ПАРЛЯМЕНТ ПОЧВІРНОГО ПОРОЗУМІННЯ.

Плянуеться спільний парламент (дума) всіх воюючих по стороні Англії союзників. Кожда держава давала би 25 своїх заступників (8 сенаторів і 17 послів думи). Той парламент засідав би що три місяці в иншій столиці: у Лондоні, у Парижі, в Римі, в Петербурзі. Членів вибирають політичні партії. Засідання їх мають бути тайні.

АТЕНТАТ НА ШТЮРМЕРА І НЕСПОКІЙ В РОСІЇ.

Оноді був атентат на Штюрмера. Він їхав о 11. годині в ночі до Царського Села. Ледво сів на автомобіль, як впало кілька вистрілів, його зранено, хоч не смертельно. Стріли походили з військового кріса. Винувника не нашла поліція. Стріли мали впасти з моторового човна на Неві, поблизу міністерства заграничних справ. Цензура затаїла сей атентат, та він дійшов до нашого відома. В Петербурзі була сими днями велика демонстрація кількатисячного народу проти Англії, що проходила улицями з окликом: „Долой англійське іго!“

КОЛИ СКІНЧИТЬСЯ ВІЙНА?

Микола II. сказав сього місяця (16 листопада) таке: „Росія ніколи не опустить своїх союзників і не прийме особного (сепаратного) мира і буде воювати до останньої години, аж до кінця“... Так заявив цар. А зараз на другий день 17. листопада в Думі державній заговорив міністер війни Шуваєв ось як: „27 місяців вже триває тяжка, страшна й люта війна. У нас (в Росії) ведуть війну не лиш салдати, але й вільне населення... Скільки то людий працює зараз на озброєних фабриках—не тільки мушкетери, але жінки й діти—всі допомагають в цій війні. І Бог один тільки знає, як довго ще те буде, коли скінчиться війна“... Цар говорить, що воювати аж до кінця... а Шуваєв винить Бога за продовження війни... .

ПРОТОПОПОВ ПІДГОТОВЛЮЄТЬСЯ ДО МИРУ.

Міністер внутрішніх справ Протопопов виробляє проєкт реорганізації поліції. По цьому проєкту вся Росія поділяється на поліційні управительні округи, котрі повинні обіймати в містах 30.000 душ, у селах 4000. Поліцаїв повинно бути стільки, щоб на кожні 400 душ приходився один поліцай. В Петрограді, Москві, Архангельську, Ялті поліція повинна бути побільшена приблизно в 4 рази.

Також з легкої руки Протопопова змінено нині в Росії закон про збори в зміслі невинного поліційного догляду за ними.

ЗА УКРАЇНСЬКУ МОВУ.

У Винниці відбувався зїзд подільських кооперативістів. При обговорюванні проєкту улагодження на Поділля школи інструкторів по кооперації

з трилітнім курсом група визначних кооперативістів запропонувала завести, як викладову мову в школі, українську мову. Пропозиція стрінула з різким супротивленням священика Славинського, на що у відповідь пішли різкі репліки. Коли вмішався предсідатель, сторонники української мови покинули демонстративно залю. Друга група відійшла, протестуючи проти позбавлення можливості обговорювати питання, яке так розхвилювало учасників. Лишилися тільки сторонники св. Славинського. Дальша праця зїзду майже завмерла. Більшість питань усунено з причини неприсутності референтів, що покинули зїзд.

ЖЕРТВИ.

На пам'ятник в Комітет по будові памят. поступило від жертводавців				Пі блоку табору Вецляр 10 мар. 60 фен.			
„	„	III	„	„	„	34	„ 26 „
„	„	VIII	„	„	„	14	„ 20 „
„	„	IX	„	„	„	27	„ 78 „
„	„	X	„	„	„	5	„ 35 „
від. жертводавців з роб. ком. Штейндорф				„	„	1	„ 95 „

Разом 94 мар. 14 фен.

Скарбник Комітету К.

Від роб. ком. Іренгаузен через редакцію „П. Л.“ 7 м. 50 ф., роб. ком. № 5551: А. А.—50 ф., П. Л.—15 ф., П. Г.—20 ф., М. П.—10 ф., Б. М.—10 ф., Т. Г.—20 ф., П. Я.—10 ф., Ш. С.—20 ф. разом—1 мар. 55 фен.

На бібліотеку Т-ва „ВОЛЯ“ передано через тов. С. від т.т. з роб. ком. Альтефельд—5 мар. 70 фен.

На Волинські Школи від тов. А. А. робітн. команди № 5551 — 50 фен.

Переписка редакції.

Т-шу ферш. А. К-ко. Ви пишете: „В попередньому числі (32) „П. Л.“ в виділі „Із таборового життя“ була між иншим поміщена замітка, буцім то фершали таборового лязарету зле поводяться з хорими“... Далі говорите про „возстановленіє істини“, про „брудну пляму“ на персонал та розповідаєте з чого зайшло діло, говорите про якісь „ухвали“ „Установчої Ради“ що до цього діла (яких зовсім і не було), радите „обережність з загальною оцінкою“ і т. д. Бійтеся Бога! Візьміть лиш 32 число „П. Л.“ та ще прочитайте, що там написано. Нічого більше не знайдете там в устуні „Віче“ крім слідуєчого: „Що до фершалів та їх відношення до хорих у лязареті прийшли до того висновку, що кожний незадоволений відношенням фершалів до хорих, може звертати ся до Генеральної Старшини, а фершали повинні рахувати ся з зарядженнями тієї організації“. Більше нічого! Чи є тут про „зле поведження фершалів“? В цих словах, що ми помістили, немає ніякої ні оцінки, ні образи, ні усього того, про що Ви пишете. Коли загально сказано „фершалів“, а не когось з них, то не тому, щоб усіх фершалів в „злому поведженню“ як Ви думаєте, обвинувачувати, а для того, щоб ні одного з них не обвинуватити, бо нема для того ніякої підстави. Сконстатовано тільки в коректній формі вказівку віча, по якій дорозі треба апелювати до громади, щоб і рота людям не затуляти і безпідставно не кидати перед народом плями на чоловіка, як може було на вічу. За те, що було на вічу, Редакція не може відповідати і Ви з своїм протестом віднесіть ся лиш до віча, а тих кілька слів, що надруковано в „П. Л.“, як бачите, нікого не плямують.

Т-шу С. М-цу роб. ком. Віршайд. „Просвітний Листок“ та инші часописи будемо Вам висилати, а також пошлем і книжки.

П о п р а в к а.

В 32. числі „Просв. Л.“ в віршу „Картини“ трапилися помилки: замість „помиті“ треба читати „политі“ й замість слів „і безмежний“ треба „без межі“.